

کاوشی در روابط زناشویی زوجین فعال در فضای مجازی

ابراهیم محمدی^۱

۱. کارشناسی ارشد مشاوره خانواده، اصفهان، ایران. (نویسنده مسئول).

فصلنامه راهبردهای نو در روان‌شناسی و علوم تربیتی، دوره چهارم، شماره پانزدهم، پاییز ۱۴۰۱، صفحات ۴۷-۲۹

چکیده

هدف از این پژوهش درک چگونگی رابطه زناشویی زوجین فعال در فضای مجازی بود. تحقیق، از نوع کیفی انجام شد. جامعه آماری زوجین شهر اصفهان و نمونه‌گیری به صورت هدفمند و در دسترس بود. شرکت‌کنندگان از زوجینی انتخاب شدند که حضور زیاد در شبکه‌های مجازی را تجربه کرده بودند. در طول کار ۱۴ نفر (هفت زوج) برای مصاحبه و مشارکت در پژوهش معرفی شدند. جهت فهم عمیق و دستیابی به هدف مورد نظر از مصاحبه نیمه ساختاریافته استفاده شد و گفتگوها به‌طور کامل ضبط و پیاده شد. از مصاحبه هفتم و هشتم به بعد موارد تقریباً تکراری شده بود اما برای حصول اطمینان بیشتر، مصاحبه‌ها ادامه یافت و نهایتاً با نفر یازدهم (اشباع داده‌ها) گفتگوها خاتمه یافت؛ جمع‌آوری و تحلیل داده‌ها همزمان و در قالب فرآیند هفت مرحله‌ای کلایزی انجام شد و یافته‌های نهایی در مفاهیم اصلی دسته‌بندی شدند. نتایج این مطالعه نشان داد کیفیت رابطه زناشویی زوجینی که در این پژوهش شرکت داشتند تغییرات قابل توجهی داشته است از جمله: اختلال در روابط عمیق و عاطفی، لطمه به روابط زناشویی، پیشنهاد و تمایل به روابط فرا زناشویی و ... اما دانش‌افزایی، کسب اخبار و اطلاعات، پیام‌رسانی سریع، اطلاع از فرهنگ و آداب و رسوم گوناگون و افزایش صمیمیت از موارد مثبت در یافته‌های پژوهش است. آگاهی از تجارب حضور زیاد در شبکه‌های مجازی می‌تواند راهگشای خانواده‌ها برای مدیریت بهینه و کنترل‌شده برای استفاده از فضای مجازی باشد.

واژه‌های کلیدی: رابطه زناشویی، زوجین، فضای مجازی.

فصلنامه راهبردهای نو در روان‌شناسی و علوم تربیتی، دوره چهارم، شماره پانزدهم، پاییز ۱۴۰۱

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پرتال جامع علوم انسانی
علوم تربیتی

باگذشت زمان، افزایش جمعیت، گسترش و پیچیدگی جوامع بشری، اختراعات، اکتشافات و صعود تکنولوژی، دستیابی بشر را به تجهیزاتی برای زندگی بهتر و رفاه بیشتر فراهم آورد؛ اما در پس تکنولوژی و فواید بی‌شمار آن در لایه‌های زیرین این فن‌آوری به مواردی برمی‌خوریم، رفاه بیشتر که فعالیت جسمانی بشر را کاهش داد، وجود دستگاه‌های صنعتی که کارگران را بیکار کرد؛ اما یک تکنولوژی فراگیر که آدمیان را به نوعی تسخیر کرده و طوری گام برداشته که زندگی بدون آن برای برخی از آحاد بشر تقریباً متزلزل و مختل شده، فضای مجازی است. تکنولوژی که فقط با یک تلفن و یک پیام صوتی یا تصویری می‌توان با اقصی نقاط جهان در ارتباط بود و اطلاعات عظیمی در زمینه‌های مختلف دریافت کرد. طبق تحقیقات انجام‌شده حضور زیاد و برنامه‌ریزی نشده در شبکه‌های مجازی از شاخص‌های مهم کاهش صمیمیت در روابط زناشویی خواهد بود (محمدی، ۱۳۹۸). آنچه در این تحقیق مدنظر بود ارمغانی است که این تکنولوژی برای روابط زناشویی آورده است. قدمت ازدواج به قدمت تاریخ است و از روزی که انسان وجود داشته، عشق و محبت، ازدواج و اختلافات زناشویی هم وجود داشته است (ثنایی، ۱۳۷۵؛ به نقل از نیکرو، ۱۳۹۱). ازدواج مهم‌ترین قرارداد زندگی هر فرد و عامل تشکیل خانواده به شمار می‌رود و از بنیادهای تقریباً جهان‌شمول بشری است که هیچ بنیادی این چنین صمیمانه افراد بشر را تحت تأثیر قرار نداده است (احمدی، ۱۳۹۱). ازدواج موضوعی نیست که فقط به دو فرد مربوط باشد بلکه به‌عنوان رویداد به خانواده و جامعه هم مربوط می‌شود. عناصر تشکیل‌دهنده ازدواج موفق، عشق، ارتباط خوب، تعهد، تفاهم، نگرانی، مراقبت از یکدیگر و باهم بودن است (نازار، فونسکا، گومیرو کاناوارو، ۲۰۱۱). پس از ازدواج، زوجین به تدارک معنایی جدید از زندگی می‌پردازند. معنایی که گرچه مبتنی بر معنای زندگی فردی و زناشویی آن‌هاست اما گسترده‌تر است تا امکان یک زندگی مشترک را فراهم نماید. زوجین معنایی از زندگی دارند که می‌تواند باهم نزدیک یا دور باشند. هریک از زوجین در نگاه به زندگی زناشویی، همسریابی، حفظ زندگی خانوادگی و بالاخره پایان بخشیدن آن دیدگاه‌های خاصی قبل از ازدواج دارند که پس از ازدواج بسیاری از آنها تغییر می‌یابد و تعدیل می‌شود. این معنای جدید یا تغییر یافته معنای زندگی مشترک است (هال^۱، ۲۰۰۶).

روابط زناشویی و تأسیس زندگی مشترک خانوادگی یک خواسته طبیعی است که غریزش در وجود انسان‌ها نهاده شده است و این خود یکی از نعمت‌های بزرگ الهی است. پیمان مقدس زناشویی رشته‌ای است آسمانی که دل‌ها را به هم پیوند می‌زند، دل‌های پریشان را آرامش می‌دهد افکار پراکنده را به یک هدف متوجه می‌سازد (امینی، ۱۳۵۴). توانایی ایجاد ارتباط و رضامندی از ارتباط به‌شدت بر سلامتی و رضامندی ارتباط زناشویی تأثیر می‌گذارد (اولسون^۲، ۱۹۹۹؛ به نقل از صفرپور، ۱۳۹۴). ارتباط مؤثر، شرط لازم سلامت روانی و عاطفی، شادی و ثبات زناشویی است. برقراری ارتباط صمیمی، انتقال احساسات و افکار و بیان نیازها، راه‌حل مشکلات در روابط زناشویی است. سلامت روانی انسان تا حد زیادی در گروی ازدواج خوب و موفق است (ثنایی، ۱۳۷۵؛ به نقل از نیکرو، ۱۳۹۱). ازدواج با الهام بخشیدن احساسی مطلوب و سودمند می‌تواند سلامت جسمی و روانی و شادی را به زوجین اهدا

1 - Nazare, Fonseca, Gameiro & Canavarro

2 - Hall

3 - Olson

کند (ویلیام، ساسلر و نیکلسون^۱، ۲۰۰۸). سلامت روان می‌تواند تحت تأثیر منفی یا مثبت کیفیت زندگی زناشویی قرار گیرد (هیرسچبرگر، اسریواستاوا، مارش، پاپ و فیلیپ^۲، ۲۰۰۹).

دلزدگی زناشویی یکی از آشفتگی‌ها و نابهنجاری‌های روان‌شناختی است که به‌مرور زمان عشق و علاقه بین زوجین را کم‌رنگ کرده و گاهی به‌طور کامل محو می‌کند و مشکلات روحی و روانی و در ادامه روابط سرد و بی‌تفاوتی (طلاق عاطفی) و طلاق رسمی آنها را فراهم می‌کند (پاینز^۳، ۲۰۰۷). دلزدگی زناشویی به علت مجموعه‌ای از توقعات غیرواقعی گرایانه و تفکرات غیرمنطقی، گذار از هیجانانگیز، بی‌دقت و بی‌توجه بودن زوجین نسبت به هم و نیازهای یکدیگر، بیان نکردن احساسات و نیازهای خود و فرافراز و نشیب‌های زندگی بروز می‌کند (پاینز، نل و همرا^۴، ۲۰۱۱). دلزدگی زمانی بروز می‌کند که زوجین متوجه می‌شوند که علیرغم تلاش‌های شان، رابطه شان به زندگی معنا نداده و نخواهد داد. وقتی زن و شوهر از عشق و شیفتگی فاصله می‌گیرند، هر حادثه دل‌سردکننده‌ای برای توجیه برچسب زدن منفی به همسرشان کافی به نظر می‌رسد. شوهر در این شرایط حتی اگر یک‌بار حساسیت نشان نداد یک فرد بی‌احساس تلقی می‌شود اگر زن ولو یک‌بار انتظار محبت شوهر را برآورده نکند نامهربان می‌شود (کمایی و صداقتی فرد، ۱۳۹۴).

رضایت زناشویی یکی از اجزای اصلی سیستم زناشویی است و بخش مهمی از زندگی فرد را تحت تأثیر قرار می‌دهد. رضایت‌مندی زناشویی، میزان احساس خشنودی زوج از برآورده شدن نیازهایش توسط شریک وی تعریف می‌شود. انطباق بین وضعیت موجود با وضعیت مورد انتظار و شرایط فرد در ارتباط زناشویی مطابق با شرایطی است که مورد انتظار اوست (پلگ^۵، ۲۰۰۸). زوج‌های با رضایت زناشویی ادراک‌شده بالا توافق زیادی با یکدیگر دارند. از نوع و سطح روابطشان راضی‌اند، از نوع و کیفیت گذران اوقات فراغت رضایت دارند و مدیریت خوبی در زمینه وقت و مسائل مالی خودشان اعمال می‌کنند (گریف^۶، ۲۰۰۰). رضایت زناشویی وقتی وجود دارد که وضعیت موجود در روابط زناشویی با وضعیت مورد انتظار منطبق باشد (اسچوماچر و لئونارد^۷، ۲۰۰۵). بر اساس تعریف فیشر و مکنتی^۸ (۲۰۰۸) رضایت‌مندی زناشویی عبارت است از احساسات و عواطفی که همراه با خشنودی هستند و رضایت و تجربه لذت زن و شوهر را در بر دارد که این احساسات همراه با در نظر گرفتن جنبه‌های مشترک زندگی است. همچنین وضعیتی که زوجها در بیشتر مواقع احساس خوشبختی و رضایت از همدیگر دارند به‌عنوان راضی بودن از زناشویی تعریف شده است (میرگاین و کوردوا^۹، ۲۰۰۷).

-
- 1 - Williams, Sassler & Nicholson
 - 2 - Hirschberger, Srivastava, Marsh, Pape & Philip
 - 3 - Pines
 - 4 - Neal & Hammer
 - 5 - Pelege
 - 6 - Greef
 - 7 - Schumacher & Leonard
 - 8 - Fisher & McNulty
 - 9 - Mirgain & Cordova

سازگاری زناشویی فرآیندی است که در طی آن هر دو زوج به صورت انفرادی و یا با همکاری یکدیگر الگوهای رفتاری و باورهای ارتباطی خود را برای رسیدن به حداکثر رضایت زناشویی تغییر و اصلاح می‌کنند (بالی، دهینگرا و بارو^۱، ۲۰۱۰). منظور از باورهای ارتباطی عقیده یا ذهنیتی است که زن و شوهر نسبت به ارتباط زناشویی خود دارند و آن را به عنوان واقعیت پذیرفته‌اند و منظور از باورهای ارتباطی ناکارآمد آن دسته از باورها و تفکرات غیرمنطقی هستند که مخصوص رابطه زناشویی است و در اثر استفاده افراطی ایجاد مشکل نموده است (آیدلسون و اپشتاین^۲، ۱۹۸۲). سازگاری در زندگی زناشویی دربردارنده عواملی همچون رضایت زناشویی، همبستگی دو نفری، توافق در کارها و ابراز محبت است (ثنایی، علاقه بند، فلاحتی و هومن، ۱۳۷۹) سازگاری زناشویی به عنوان توانایی هر زوج یا سامانه خانواده به منظور تغییر ساختار قدرت، نقش‌ها و قواعد و پاسخگویی به موقعیت‌های تنش‌زا است (مورارا و ترلیک^۳، ۲۰۱۲). ویسمین^۴ (۲۰۰۱) سازگاری زناشویی را به میزان تفاهم و سهم شدن در فعالیت‌ها که با خرسندی و موفقیت در زندگی همراه باشد، تعریف می‌کند. وی سازش یافتگی زناشویی را یکی از معیارهای زندگی زناشویی موفق برمی‌شمرد که شکست در آن آسیب فراوانی به رابطه زناشویی و شخص وارد می‌کند.

شبکه‌های اجتماعی ساختاری است که افراد و سازمان‌های انسانی میان خود ایجاد کرده‌اند تا در موضوعات و مقوله‌های از پیش تعیین شده با یکدیگر تعامل کنند. ساده‌ترین شبکه‌های اجتماعی را می‌توان خانواده، بستگان، قبیله، دوستان و همکاران دانست (علیمرادی، ۱۳۹۱). شبکه‌های اجتماعی برای افزایش و تقویت تعاملات اجتماعی طراحی شده است. به‌طور کلی از طریق داده‌هایی که روی پروفایل افراد قرار می‌گیرد مانند عکس کاربر، اطلاعات شخصی و علایق (که همه این‌ها اطلاعاتی را در خصوص هویت فرد فراهم می‌آورد) برقراری ارتباط تسهیل می‌گردد. کاربران می‌توانند پروفایل‌های دیگران را ببینند و از طریق برنامه‌های کاربردی مختلف مانند ایمیل و چت ارتباط برقرار کنند (پمپک، یرمولایوا و کلورت^۵، ۲۰۰۹). شبکه‌های اجتماعی مجازی شبکه‌هایی محسوب می‌شوند که مردم در آنها می‌توانند ایجاد محتوا کنند و نظرات و علاقه‌مندی‌ها را با دوستان و سایرین به اشتراک بگذارند (خانیکی و بابایی، ۱۳۹۰). این شبکه‌ها، ارتباطات را از سیستم‌های پخش یک به چند، به سیستم محاوره‌ای چند به چند تبدیل می‌کنند و با ذات متکثر و بی‌مکان و زمان خود، امکان ارتباط‌گیری افراد را در هر زمان و از هر مکانی فراهم می‌سازند (ذکایی و حسنی، ۱۳۹۴). شبکه‌های اجتماعی درعین حال که فضایی است که در آن افراد دوستان جدیدی پیدا می‌کنند و یا دوستان قدیمی خود را در جریان تغییرات زندگی‌شان قرار می‌دهند مکانی برای تبادل نظر است که در آن جوانان عقاید و نظرات خود را باهم به اشتراک می‌گذارند (هارتزورن^۶، ۲۰۱۰). صفحات افراد در شبکه‌های اجتماعی مجازی این شانس را به خالقان خود می‌دهد که آن جنبه‌هایی از هویت را که بیشتر پنهان بوده افشا کنند (چونگ^۷، ۲۰۰۰).

1 - Bali, Dhingra & Baru

2 - Eidelson & Epstein

3 - Muraru & Turliuc

4 - Wishman

5 - Pempek.T.A, Yermolayeva.Y & Calvert.S.L

6 - Hartshorn.S

7 - Cheung.C

کاربران ایرانی برای ماه‌ها، جزئی از بیشترین استفاده‌کنندگان از برنامه پیام رسان فوری وایبر بودند که پس از ایجاد اختلال در این برنامه و کندی سرعت آن، به ترک برنامه وادار شده و به تلگرام پیوستند به طوری که در سال ۲۰۱۶ حدود ۸۳/۴ درصد از ترافیک گروه‌ها و کانال‌های تلگرامی به کاربران ایرانی اختصاص داشت (کرمانی، ۱۳۹۵). اینستاگرام در کنار تلگرام به بخش مهمی از زندگی ایرانیان در فضای مجازی تبدیل شده است. دولتمردان، چهره‌های سرشناس و شهروندان عادی نماهایی از خود و زندگی روزمره‌شان را به اشتراک می‌گذارند (کلانتری و حسنی، ۱۳۹۶). در سال‌های اخیر در ایران، شبکه‌های اجتماعی مختلفی مانند وایبر، واتس آپ، لاین و تلگرام به‌عنوان مهم‌ترین شبکه‌های اجتماعی مجازی پیام رسان استفاده شده‌اند که با جنبه‌هایی مثبت از جمله دسترسی آسان به منابع اطلاعاتی، احساس صمیمیت میان افراد، یافتن دوستان جدید و جنبه‌های منفی مانند افزایش آسیب‌های اجتماعی، تغییر فرهنگ‌های محلی و... همراه بوده‌اند (زندوانیان و زین العابدینی، ۱۳۹۵).

فضای مجازی به‌واسطه تنوع و جذابیتی که دارد توانسته کاربران زیادی را به‌طرف خود بکشد. حضور در شبکه‌های مجازی علیرغم استفاده‌های مفید برای تسهیل در امور اجتماعی، اقتصادی و ... زیان‌های بی‌شماری هم داشته است. به‌ویژه بر فرهنگ جوامع ضرباتی وارد کرده، عواطف و احساسات را تحت تأثیر قرار داده و بیماری‌های جسمی و روانی را به همراه داشته است. یافته‌ها نشان داده است که رسانه‌های اجتماعی بر مغز افراد و در پی آن بر کیفیت زندگی آنان تأثیر دارد. به‌طور کلی افزون بر فواید شناخته‌شده، این رسانه‌ها در عین حال تهدیدی جدی برای افراد و جامعه می‌باشد (ناتاشا زیتل، ۲۰۱۴). از جمله مزایای فضای مجازی می‌توان توسعه مشارکت‌های مفید اجتماعی، افزایش قدرت تحلیل و تقویت روحیه انتقادی، عبور از مرزهای جغرافیایی، امکان بیان ایده‌ها و ارتقا سطح دانش و تکنولوژی را نام برد؛ اما برنامه‌ریزی نامناسب، عدم مدیریت صحیح، جای خالی نظارت، اعتیاد و استفاده بیمارگونه از فضای مجازی و به‌طور کلی فقدان فرهنگ‌سازی مناسب می‌تواند معایب بی‌شماری به همراه داشته باشد، معایبی که در درازمدت می‌تواند علاوه بر فشارهای جسمی، ضربات مهلکی بر پیکره بشریت بخصوص خانواده‌ها وارد آورد همچون اختلال در روابط عاطفی زوجین. در این راستا استفاده زیاد از شبکه‌های مجازی می‌تواند بیشتر از این‌ها به روابط زناشویی ضربه وارد کند. کاهش حس اعتماد، بدگمانی به همسر و نهایتاً تنفر زوجین از یکدیگر و آسیب‌های متعدد به فرزندان و بالطبع ابهام در آینده آنان از دیگر پیامدهای این تکنولوژی است (محمدی، ۱۳۹۸). در تحقیقات و مطالعات قبلی مربوط به فضای مجازی مشخص شده است که حضور و تعامل زیاد در شبکه‌های مجازی باعث دلسردی روابط زناشویی زوجین می‌شود (رمضانی، صالحی و عرب انصاری، ۱۳۹۳). استفاده از شبکه‌های مجازی از عوامل اصلی سست شدن پیوندهای زوجین است (رحیمی، ساروخانی، شکر بیگی و حضرتی صومعه، ۱۳۹۵).

فتح‌اللهی، رجیبان ده زیره، در تاج و در تاج (۱۳۹۷) پژوهشی با عنوان «بررسی رابطه میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی با احساس تنهایی و خیانت زناشویی در دانشجویان» انجام دادند. نتایج نشان داد بین میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی با احساس تنهایی در دانشجویان رابطه معنی‌داری وجود ندارد. بین میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی با خیانت زناشویی

رابطه معناداری وجود دارد. کمال‌جو، نریمانی، عطادوخت و ابوالقاسمی (۱۳۹۵) در پژوهشی که با عنوان «پیش‌بینی روابط فرا زناشویی بر اساس هوش معنوی، هوش اخلاقی، رضایت زناشویی و استفاده از شبکه‌های مجازی اجتماعی با نقش تعدیل‌کننده جنسی» انجام دادند به این یافته‌ها رسیدند: تراز و کیفیت هوش معنوی، هوش اخلاقی و رضایت زناشویی، چگونگی و مدت‌زمان استفاده از شبکه‌های مجازی توسط زوجین در اقدام آنان به روابط فرا زناشویی مؤثر است. اسکندری و درودی (۱۳۹۵) پژوهشی با عنوان «بررسی ارتباط میزان استفاده و اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی بر گرایش طلاق و تعارضات زناشویی» انجام دادند. نتیجه کلی این پژوهش حاکی از آن است که هرچه میزان وابستگی و استفاده از شبکه‌های اجتماعی بیشتر باشد کیفیت روابط زن و شوهر به‌طور معناداری پایین‌تر است. این رابطه معکوس و معنادار در همه ابعاد تعارضات زناشویی شامل کاهش همکاری، کاهش رابطه جنسی، افزایش رابطه فردی با خویشاوندان خود، کاهش رابطه فردی با خویشاوندان همسر و دوستان، جدا کردن امور مالی از یکدیگر و کاهش ارتباطات مؤثر نیز وجود دارد. در تحقیقاتی که ۱۳۶۸ زوج آمریکایی را مورد مطالعه قرار داده، رابطه بین استفاده از رسانه‌های سرگرم‌کننده، از یک‌سو رضایت، تعارض و ادراک بی‌ثباتی ازدواج از سوی دیگر سنجیده شده است. این گزارش نشان داد که بازی‌های ویدیویی زنان از طریق موبایل، رایانه و ... به‌طور مثبت با گزارش تعارضات زناشویی و ادراک بی‌ثباتی ازدواج آنان رابطه دارد. درحالی‌که استفاده شوهران از سایت‌های شبکه‌های اجتماعی به‌طور مثبت با تعارضات زناشویی آنان و به‌طور منفی با رضایت زنان آنها رابطه دارد؛ به‌عبارت‌دیگر، هراندازه زنان بیشتر اهل بازی‌های رایانه‌ای و موبایلی باشند، تعارضات زناشویی آنها و ادراک آنها از بی‌ثباتی زناشویی بیشتر است و هرچه مردان از شبکه‌های اجتماعی بیشتر استفاده کنند تعارضات زناشویی و نارضایتی بیشتر همسرانشان را به همراه دارد (دیو تولان^۱، ۲۰۱۵). کلایتون^۲ (۲۰۱۴) پژوهشی با عنوان «چرخ سوم: تأثیر استفاده از شبکه اجتماعی توئیتر در رابطه با خیانت و طلاق» به این نتیجه رسید که بین استفاده از این رسانه و احتمال گسست در روابط عاطفی و تشدید احتمال خیانت در روابط زناشویی رابطه وجود دارد. والنزولا، هالپرن و کتز^۳ (۲۰۱۴) پژوهشی را با عنوان «شبکه‌های اجتماعی، کیفیت ازدواج و طلاق: پژوهش میدانی و شواهد ایالتی از ایالات متحده» به انجام رساندند. نتایج نشان می‌دهد که کاربرد شبکه‌های اجتماعی با کیفیت ازدواج و خوشبختی، ارتباط منفی و با تجربه یک رابطه مشکل‌دار و فکر درباره طلاق، ارتباط مثبت دارد. در پژوهشی که در آمریکا توسط کلایتون، ناگارونی و اسمیت^۴ (۲۰۱۳) با هدف بررسی اثرات استفاده از فیس بوک بر روابط عاطفی انجام گرفت، نتایج بیانگر وجود ارتباط بین استفاده مفرط از فیس بوک و پیامدهای منفی ارتباطی بود. آنها همچنین نشان دادند که استفاده در سطح بالا از فیس بوک به‌ویژه در بین کسانی که سه سال یا کمتر از روابط آنها نگذشته است، با روابط منفی بین زوجین ارتباط مستقیم دارد. چندین مطالعه، آشکار ساخته که استفاده از فیس بوک از طریق کاهش زمان مراقبت و صمیمیت، افزایش ابهام در روابط فرا زناشویی، تحریک حسادت، استفاده تکانشی و سواسی از اینترنت و رد و بدل کردن تصاویر و پیام‌های عاشقانه خارج از عرف زناشویی می‌تواند صمیمیت عاطفی را خدشه‌دار کند از جمله مطالعه پاپ، دانیلویچ و سایمبرگ^۵ (۲۰۱۲) با عنوان

2 - Dew & Tulane

3 - Clayton

1 - Valenzuela, Halpern & Katz

2 - Nagurney & Smith

3 - Papp, Danielewicz & Cayemberg

«آیا ما رسماً فیس بوک هستیم؟ پیامدهای دوست‌یابی شریک زندگی و پروفایل‌های رضایت رابطه صمیمی» و مطالعه یوتر و بئوکوم^۱ (۲۰۱۱) با عنوان «نقش سایت‌های شبکه‌های اجتماعی در روابط عاشقانه: اثرات آن بر حسادت و شادی رابطه». هال، جاستین و اسمیت^۲ (۲۰۱۰) در مقاله‌ای با عنوان «یکنواختی در یکپارچگی: مطالعه‌ای در مورد افراد متأهل که به دنبال داشتن رابطه فرا زناشویی هستند» نوشتند اینترنت به‌واسطه گشایش فضای گمنامی و آسودگی خیال نقش شایانی در روابط فرا زناشویی نوین ایفا می‌کند. به نظر می‌رسد در تحقیقات انجام‌شده که برخی از تبعات استفاده از فضای مجازی را سست شدن پیوندهای زوجین و اختلال در روابط زناشویی دانسته‌اند هنوز جای بسیاری از دستاوردهای حضور در شبکه‌های مجازی خالی است. بنابراین یک مطالعه دقیق‌تر برای پی بردن به تبعات دیگری از حضور زوجین در فضای مجازی لازم است تا بلکه بتوان با پرس‌وجو و کنکاش به عمق قضیه دست‌یافت و از طرفی با توجه به اینکه پژوهشی به‌صورت کیفی با متغیر روابط زناشویی با این حجم و گستردگی انجام‌نشده و بیشتر به‌صورت کمی بوده، پژوهشگر را بر آن داشت که در این مسیر گام بردارد و راهکارهایی هم برای استفاده بهینه و مناسب از فضای مجازی در اختیار خانواده‌ها قرار دهد. پیچیدگی جوامع و گسترش شبکه‌های مجازی و حضور فراگیر آحاد بشر در این فضا نیز ضرورت و اهمیت موضوع را دوچندان می‌کند. با ارائه آموزش‌های لازم و خدمات مشاوره‌ای به خانواده‌ها و آگاه کردن آنها به معایب و محاسن فضای مجازی و مدیریت بهینه می‌توان بسیاری از آسیب‌های فضای مجازی را پیشگیری کرد. همچنین با ایجاد راهکارهایی برای استفاده مناسب و به‌موقع از شبکه‌های مجازی می‌توان مانع بسیاری از مشکلات و حتی جدایی آنها شد. امید است با یافته‌های این پژوهش و با ارائه آگاهی‌های لازم به زوجین تا حدودی آمارهای طلاق را کاهش داد. انتظار می‌رود این تلاش سهمی باشد در جهت بهبودی روابط زوجین و گامی باشد در راستای آگاهی خانواده‌ها از پیامدهای حضور زیاد در شبکه‌های اجتماعی. هدف اصلی در این پژوهش دستیابی عمیق به کیفیت روابط زناشویی زوجین استفاده‌کننده زیاد از شبکه‌های مجازی و پیامدهای حضور زیاد در فضای مجازی است در این تحقیق تجارب مثبت و منفی آنها در این خصوص و همچنین میانگین زمان مناسب حضور در فضای مجازی مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. سؤالات اصلی پژوهش که محور مصاحبه‌ها بود، عبارت بودند از: از زمانی که استفاده از شبکه‌های مجازی زیاد شده چه تغییراتی در روابط زناشویی شما مشاهده می‌شود؟ مدت زمان حضور در فضای مجازی تا چه حد می‌تواند روابط زناشویی را مختل کند؟

روش پژوهش

با توجه به اینکه روش تحقیق کیفی درک عمیق‌تر و غنی‌تر از رفتارهای اجتماعی را فراهم می‌کند و موضوعاتی که به‌آسانی قابل اندازه‌گیری نیستند را می‌توان به‌طور کیفی مطالعه کرد (دلور، ۱۳۸۷) از تحقیق کیفی استفاده شد و چون این موضوع به لحاظ اهمیتی که دارد و نمی‌توان آن را به‌صورت اعداد و ارقام آن‌طور که شایسته است توصیف کرد لذا مناسب‌ترین راه برای انجام این پژوهش و درک عمیق واقعی آن روش پدیدارشناسی است. از آنجاکه تحقیق کیفی برای مطالعه رفتارهایی مناسب است که در شرایط طبیعی بهتر درک می‌شود این پژوهش به روش کیفی انجام شد. در این پژوهش با سؤالات از پیش تعیین‌شده به کشف معانی،

4 - Utz & Beukeboom

5 - Holl, Justin & Smith

مفاهیم، نوع استفاده و پیامدهای استفاده زیاد از فضای مجازی پرداخته شد، تجارب روزمره زوجینی که در شبکه‌های مجازی حضور زیاد داشتند مطالعه و تجزیه و تحلیل شد. جهت آشکار شدن ساختار و معنای پدیده مورد نظر (ازجمله احساسات و اندیشه‌ها) با توجه به معنایی که زوجین از آن در زندگی خود تجربه کرده بودند از روش پدیدارشناسی استفاده شد. به‌طورکلی تحقیق پدیدارشناسی به دنبال واقعیتی است که مصاحبه‌شونده از پدیده مورد نظر درک می‌کند. آنچه او احساس و بیان می‌کند. محقق در پی این است که پدیده مورد نظر از دیدگاه او چیست و او آن را چگونه درک و دریافت کرده است؛ و هدف اصلی از این رویکرد دریافت تجربه مستقیم و دست‌اول او در ارتباط با موضوع مورد پژوهش است. جامعه آماری (شامل کلیه زوجین شهر اصفهان). نمونه‌ها به‌صورت داوطلبانه و در دسترس انتخاب شدند. شرکت‌کنندگان (نمونه‌ها) از افرادی گزینش شدند که پدیده مورد نظر را کاملاً تجربه کرده بودند. پس نمونه‌گیری هدفمند و غیر تصادفی بود. همزمان از شیوه گلوله برفی هم استفاده شد به این صورت که ابتدا از چند دانشجوی دانشگاه درخواست شد افرادی را برای شرکت در پژوهش و مصاحبه معرفی کنند. پس از انجام مصاحبه از شرکت‌کنندگان نیز خواسته شد آنها نیز افرادی را جهت مصاحبه (و دریافت اطلاعات تکمیلی) معرفی کنند. نمونه‌گیری و دعوت از شرکت‌کنندگان با هدف دستیابی به شناخت بهتر و اطلاعات بیشتر ادامه داشت تا مرحله‌ای (اشباع داده‌ها) که دیگر از انجام مصاحبه‌ها اطلاعات جدیدی به دست نیامد. به‌طورکلی در طول روند کار ۱۴ نفر (هفت زوج طبق جدول ۱) برای مصاحبه معرفی شدند. در مصاحبه‌های هفتم و هشتم به بعد موارد مطرح‌شده تقریباً تکراری بود ولی برای حصول اطمینان مصاحبه‌ها ادامه داشت و نهایتاً با نفر یازدهم گفتگوها خاتمه یافت.

تعداد افراد معرفی‌شده و شرکت‌کننده در مصاحبه به تفکیک زوجین در جدول ۱ مشخص شده است.

جدول ۱. مشخصات زوجین

ماره زوجین / کد ۱- آقا کد ۲- خانم	وضعیت سن	میزان تحصیلات	نوع شغل	میزان درآمد	سال زندگی مشترک	تعداد فرزند
۱/۱	۳۷	لیسانس کامپیوتر	فروش موتور کشاورزی	۳ میلیون	۱۰	---
۲/۱	۳۷	فوق‌لیسانس مشاوره خانواده	دانشجو	---	۱۰	---
۱/۲	۳۵	فوق‌لیسانس مدیریت بازرگانی	تبلیغات	۲ تا ۳ میلیون	۵	---
۲/۲	۳۳	فوق‌لیسانس مشاوره خانواده	تبلیغات	۱/۵ میلیون	۵	---
۱/۳	۳۳	دیپلم فنی و حرفه‌ای	دکوراسیون داخلی	۲ تا ۳ میلیون	۴	---
۲/۳	۲۳	لیسانس it	بازاریابی	۴۰۰-۵۰۰ هزار	۴	---

۱ پسر ۱۰ ساله	۱۲	۴ میلیون	مدیر پخش دارو	فوق دیپلم مکانیک	۳۴	۱/۴
۱ پسر ۱۰ ساله	۱۲	۳ میلیون	آژانس مسافرتی	لیسانس روان‌شناسی	۳۴	۲/۴
۱ پسر ۲ ساله	۶	۲/۵ میلیون	کارمند شهرداری	لیسانس عمران	۳۳	۱/۵
۱ پسر ۲ ساله	۶	۱/۵ تا ۲ میلیون	معمار ساختمان	لیسانس معماری	۳۶	۲/۵
۱ دختر ۱۹ ساله	۲۰	۲ تا ۲/۵ میلیون	معلم زبان	لیسانس علوم اجتماعی فوق دیپلم زبان	۵۴	۱/۶
۱ دختر ۱۹ ساله	۲۰	۱/۵ میلیون	مدیر - معلم دینی و قرآن	لیسانس علوم تربیتی	۴۴	۲/۶
۱ پسر ۵ ساله	۸		مهندس	لیسانس میکانیک	۳۶	۱/۷
۱ پسر ۵ ساله	۸		مشاور	فوق لیسانس مشاوره خانواده	۳۲	۲/۷

ابزار و نحوه گردآوری داده‌ها: با توجه به هدف جمع‌آوری و دستیابی عمیق به اطلاعات و دریافت تجارب زوجین از حضور زیاد در فضای مجازی، در پژوهش حاضر از مصاحبه نیمه ساختاریافته استفاده شد. پس از انتخاب نمونه‌ها مصاحبه‌ها شروع و تعداد همان‌طور که گفته شد تا جایی انتخاب شدند که با نمونه‌های جدید و مصاحبه با آنها داده جدیدی یافت نشد (اشباع داده‌ها). گفتگو با دریافت تجارب کلی شرکت‌کنندگان از حضور در فضای مجازی آغاز و با سؤالاتی (که از پیش تعیین شده بود و به تأیید اساتید و صاحب‌نظران رسیده بود) ادامه می‌یافت. شرکت‌کنندگان دیدگاه‌ها و نظرات خود را نسبت به حضور در شبکه‌های مجازی آن‌طور که تجربه کرده بودند بیان داشتند. آنها محدودیتی نداشته و در نحوه پاسخ‌دهی آزاد بودند. در هنگام گفتگو از میان پاسخ‌های مصاحبه‌شونده سؤالات جدیدی ایجاد می‌شد که آنها هم مطرح می‌شد. مصاحبه‌ها به صورت انفرادی و جداگانه با هریک از زوجین و در زمانی بین ۳۰ تا ۴۰ دقیقه انجام می‌گرفت. در حین گفتگو رفتارهای غیرکلامی و احساسی مصاحبه‌شونده نیز مورد توجه قرار گرفت. پس از اتمام سؤالات، گفتگو با کلام آخر و توصیه‌های شرکت‌کنندگان خاتمه می‌یافت. گفتگوها به‌طور کامل ضبط شد تا در مرحله بعد تجزیه و تحلیل شود.

تحلیل اطلاعات یک الگوی منظمی از تکرار جمع‌آوری اطلاعات و تحلیل همزمان داده‌هاست. در این تحلیل سعی بر آن بود که بیانات مهم برجسته شوند تا بر اساس آنها بتوان به تجارب مشارکت‌کنندگان دست یافت. در حین انجام و ضبط مصاحبه‌ها، داده‌ها جمع‌آوری و سپس تحلیل شدند و مجدداً داده‌های بیشتری جمع‌آوری و تحلیل شدند تا جایی که اشباع داده‌ها رخ داد یعنی از مصاحبه‌های بعدی اطلاعات جدیدی دریافت نشد.

یکی از روش‌های تحلیل اطلاعات روش کلایزی^۱ (۱۹۷۸) است که در این پژوهش از این روش استفاده شد.

1 - Collaizi

فرایند هفت مرحله‌ای تحلیل کلایزی به ترتیب زیر است:

اول - ساکن شدن محقق در داده‌ها؛ دوم - استخراج جملات مهم؛ سوم - فرموله کردن معانی شناخته‌شده چهارم - دسته‌بندی داده‌ها؛ پنجم - تلفیق نتایج در قالب یک توصیف جامع از موضوع مورد پژوهش؛ ششم - بیانیه ساختار ذاتی پدیده مورد مطالعه؛ هفتم - اعتبارسنجی یافته‌ها (لئینجر و مک فرلند^۱، ۲۰۰۲؛ استیفن^۲، ۲۰۰۳).

پس از کسب راهنمایی از استاد راهنما و با تبادل نظر با ایشان در مورد انجام مصاحبه‌ها، گفتگو با شرکت‌کنندگان آغاز شد. برای کسب روایی و پایایی یافته‌ها در شروع هر مصاحبه اطلاعات دموگرافیک آنان استعلام و بررسی می‌شد، از تجربه کلی آنان در مورد حضور در فضای مجازی اطلاعاتی کسب می‌شد و مصاحبه با سؤالات از پیش تعیین شده (که به تأیید اساتید و صاحب‌نظران رسیده بود) ادامه می‌یافت. پس از اتمام روند مصاحبه‌ها، داده‌های جمع‌آوری شده، با شرکت‌کنندگان چک و بررسی شد تا اطلاعاتی اضافه یا حذف کنند که به این صورت یافته‌ها بازیابی و تأیید شد.

به خاطر رعایت حال مصاحبه‌شوندگان، زمان و مکان مصاحبه با هماهنگی آنها تعیین می‌شد. در ابتدای هر جلسه با رعایت احترام، در جوی صمیمانه و دوستانه از آنها استقبال و در شروع گفتگو اهداف تحقیق تشریح می‌شد و حق انصراف برای آنها محفوظ بود و در هر زمانی می‌توانستند از ادامه مصاحبه منصرف شوند. به آنها اطمینان داده شد اطلاعات محرمانه خواهد بود و نتایج پژوهش بدون ذکر نام منتشر خواهد شد. به همین منظور در حین پیاده‌سازی مصاحبه‌ها، اسامی به کد تغییر داده شد. به خاطر رعایت همدلی با آنها از پوشش و آرایش مناسبی استفاده شد. شماره تماس داده شد تا در صورت نیاز به اطلاعات بیشتر ارتباط دوطرفه برقرار شود. پس از آشنایی کامل با اهداف پژوهش و مراحل مصاحبه در صورت رضایت کامل گفتگو آغاز می‌شد.

یافته‌ها

پس از جمع‌آوری و تحلیل داده‌های حاصل از مصاحبه‌ها (در قالب مراحل کلایزی)، یافته‌های نهایی دسته‌بندی شدند. برخی از اهم مفاهیم استخراج شده در این پژوهش عبارت‌اند از: موارد منفی شامل کاهش توجه و اهمیت همسر، شکسته شدن حرمت‌ها، اختلال و لطمه در روابط عمیق و عاطفی، پیشنهاد و تمایل به روابط فرا زناشویی و ... اما دانش‌افزایی، کسب اخبار و اطلاعات، پیام‌رسانی سریع، اطلاع از فرهنگ و آداب و رسوم گوناگون، بهبود روابط از موارد مثبت در یافته‌های این پژوهش است که مورد بررسی و تجزیه و تحلیل قرار گرفته است.

همان‌طور که گفته شد در این پژوهش از فرایند هفت مرحله‌ای تحلیل کلایزی استفاده شد:

مرحله اول: ساکن شدن محقق در داده‌ها: پس از انجام مصاحبه، اطلاعات ضبط شده روی کاغذ پیاده شد. سپس برای کسب معانی، فهم کلی و تسلط کافی بر مطالب و همچنین درک احساسات و تجارب مشارکت‌کنندگان، کلیه نظرات، توصیفات ارائه‌شده در مصاحبه و گفته‌های آنها چندین بار به‌طور عمیق و با تأمل کافی مطالعه شد.

2 - Leininger & McFarland

3 - Stephen

مرحله دوم: استخراج جملات مهم: در این مرحله با مراجعه و مرور در مصاحبه‌ها، بیانات و عبارات مهم و مرتبط با موضوع مورد مطالعه مشخص و استخراج شد.

مرحله سوم: فرموله کردن معانی شناخته‌شده: در این مرحله تلاش برای شناخت و دستیابی به معنای هر یک از جملات و عبارات استخراج شده (در مرحله قبل) آغاز شد. معنای جملات (پس از حذف موارد تکراری) به صورت مفاهیم کلی تر و خلاصه تر مشخص و تنظیم شد.

مرحله چهارم: دسته‌بندی داده‌ها: سه مرحله قبلی برای هر مصاحبه تکرار و مفاهیم تدوین شده به دقت مطالعه شد. پس از جمع‌آوری عبارات مهم و مرتبط با موضوع مورد پژوهش (مرحله دوم) و استخراج واژه‌ها (مرحله دوم و سوم)، جمله‌های مشابه به هم پیوند داده شد و معانی مرتبط به هم در خوشه‌هایی از موضوعات اصلی قرار داده شد. در حین کار اختلافات و تناقضاتی در بین خوشه‌ها دیده شد که همگی مورد توجه قرار گرفت. به همین منظور به مصاحبه‌های اصلی مراجعه و پس از دریافت ریشه آن معانی، تنظیم، سازمان‌دهی و در زیرمجموعه مفاهیم اصلی دسته‌بندی شدند.

همان‌گونه که در جدول ۲ آشکار است، یافته‌های پژوهش، جمع‌بندی و به صورت کلیدواژه در هر یک از مفاهیم اصلی جا داده شده‌اند.

جدول ۲. مرحله چهارم فرآیند روش کلایزی (دسته‌بندی داده‌ها)

مفاهیم اصلی	یافته‌های نهایی
نوع فعالیت	شغل - تفریح و سرگرمی - علمی و آموزشی - چک کردن شخصیت‌ها و سازمان‌های موردعلاقه
زمان و مدت استفاده	اوقات فراغت - مواقع بیکاری - مواقع تنهایی - همیشه آنلاین - شب‌ها - سرکار - سر کلاس - ۳ تا ۴ ساعت و بیشتر
علل و انگیزه‌های حضور	فرار از تنهایی - رفع ناراحتی - رفع عصبانیت - رسیدن به آرامش - وقت‌گذرانی - رفع بی‌حوصلگی - ارتباطات خانوادگی - رفع خستگی - تنوع و جذابیت - بیان حس و حال - تخلیه روانی - درد دل - پر کردن خلأ رفت‌وآمد - پر کردن خلأ توجه همسر - استفاده بجای تلویزیون - کمبود دوست و نداشتن هم‌صحبت - فرار از بگومگوها و بحث‌ها
روابط زناشویی	منفی: بی‌توجهی و بی‌اهمیتی از طرف همسر، شکسته شدن حرمت‌ها، اختلال، لطمه و تغییرات در روابط زناشویی (روابط عمیق و عاطفی، روابط جنسی و ...). - پیشنهاد و تمایل به روابط فرا زناشویی توسط همسر - تأثیرات منفی آموزش‌های روابط زناشویی - آشنایی با جنس مخالف و تحریک و تشویق به طلاق و در نتیجه نابودی زندگی مثبت: تأثیرات مثبت آموزش‌های روابط زناشویی - افزایش صمیمیت همسر

مرحله پنجم: تلفیق نتایج در قالب یک توصیف جامع از موضوع پژوهش: در این مرحله نتایج به هم پیوند داده شد تا یک توصیف جامع از پدیده مورد نظر به دست آید:

نوع فعالیت، زمان، علل و انگیزه‌های حضور (در فضای مجازی): استفاده برای شغل و پیشبرد کار، فعالیت‌های آموزشی و علمی، تفریح، الگو گیری و ایده برای جشن‌ها و مراسم سالگرد (ازدواج، تولد و ...)، طرح و رنگ، به اشتراک‌گذاری (اخبار مهمانی‌ها و مسافرت‌ها، اتفاقات روزمره و ...) و کانال‌های جوک و سرگرمی مواردی است که مصاحبه‌شوندگان به عنوان فعالیت در فضای مجازی بیان کرده‌اند. شرکت‌کنندگان زمان استفاده خود را همیشه، در هر فرصتی، مواقع بیکاری، سر کلاس، داخل ماشین، سرکار، بعد از کار و استفاده به جای کار منزل عنوان کردند. بعضی مواقع چنان غرق فضای مجازی می شوند که متوجه گذشت زمان نیستند.

از انگیزه‌های حضور در فضای مجازی می‌توان تنوع و جذابیت، کنجکاوی، وسوسه، رفع خستگی، رفع بی‌حوصلگی، تخلیه روانی، جایگزینی برای رفت‌وآمد خانوادگی، پر کردن خلأ اهمیت و توجه همسر، کمبود دوست و نداشتن هم‌صحبت را نام برد. احساس تنهایی، عصبی شدن و ناراحتی، از مواردی است که فرد برای فرار از آن به فضای مجازی پناه می‌برد. فضای مجازی محیطی است برای بیان حس و حال و درد دل. فرار از بگومگوها و جروبحث با همسر از موضوعاتی است که زوجین را راهی فضای مجازی می‌کند. بررسی شخصیت‌ها و سازمان‌های موردعلاقه، کل کل‌های ورزشی، اشتراک‌گذاری برنامه‌های موردعلاقه و چت با دوستان از دیگر علل حضور در فضای مجازی است. حضور در مهمانی که به اصرار همسر و از روی ناچاری بوده است و قطعاً به او خوش نخواهد گذشت، فرد را بر آن داشته است که از فضای مجازی استفاده کند. منع رفت‌وآمد خانوادگی از طرف همسر نیز باعث شده که او فضای مجازی را جایگزین کند.

روابط زناشویی: از یافته‌های این پژوهش افزایش فاصله زوجین است. آنها کمتر برای همدیگر وقت می‌گذارند و بسیاری از فرصت‌های در کنار هم بودن را از دست می‌دهند. حضور زیاد در شبکه‌های مجازی باعث بی‌اهمیتی و بی‌توجهی به همسر شده و طرف مقابل هم ناراضی و ناراحت برای پر کردن خلأ توجه به فضای مجازی پناه برده است. از دیگر معضلاتی که شبکه‌های اجتماعی برای زوجین ایجاد مشکل کرده، پیام به جای گفتگوی تلفنی و حضوری است. نوع پیام‌رسانی و عدم احساس در آن ممکن است برداشت‌ها و قضاوت‌های منفی را به دنبال داشته باشد. تغییر در کیفیت روابط زناشویی از جمله کاهش ارتباطات عمیق و عاطفی، کم شدن روابط جنسی و به‌طور کلی اختلال در روابط زناشویی از دیگر پیامدهای حضور زیاد در شبکه‌های مجازی است. از خواسته‌های زوجین در کنار هم بودن بیشتر و کاهش فاصله، در گفته‌های آنها جلب توجه می‌کرد. آنها از حضور زیاد همسر در فضای مجازی نگران هستند. تشویق و تحریک به روابط فرا زناشویی در شبکه‌های مجازی بعضی افراد را متمایل کرده و تخریب زندگی زناشویی را هدف قرار داده است. کم شدن فاصله‌ها، شادی و کیفیت بهتر در زندگی و روابط زناشویی مستلزم تقلیل استفاده از فضای مجازی است. با استفاده درست، هدفمند و کنترل‌شده از فضای مجازی می‌توان بسیاری از صدمات به روابط زناشویی را پیشگیری کرد.

مرحله ششم: بیانیه ساختار پدیده مورد مطالعه: نتایجی که در مرحله قبل تلفیق شدند به صورت یک بیانیه صریح و روشن از ساختار اساسی پدیده مورد مطالعه تنظیم شد. در این بیانیه، پدیده مورد پژوهش تا حد امکان به طور جامع، واضح و بدون ابهام توصیف و یک تصویر کلی از ساختار ذاتی پدیده ارائه شد.

علل بسیاری از مشکلات ایجاد شده در خانواده‌ها حضور زیاد در شبکه‌های اجتماعی است مانند ایجاد شک در خانواده، شکسته شدن حرمت‌ها و نگرانی و ترس از عواقب آن. بی‌توجهی و بی‌اهمیتی همسر از مواردی است که زوجین به شبکه‌های مجازی روی می‌آورند. از تبعات دیگر استفاده زیاد از شبکه‌های مجازی دلخوری‌ها و ناراحتی‌های مکرر همسر است که در روابط زوجین تأثیرات نامطلوبی بجای می‌گذارد. با حضور زیاد در فضای مجازی در روابط عاطفی زوجین اختلال ایجاد شده و به مرور زمان رو به سردی می‌گراید و در درازمدت عواقب جبران‌ناپذیری به همراه دارد. پیام‌های وسوسه‌انگیز و تحریک‌کننده در شبکه‌های مجازی قابلیت

از هم گسیختگی روابط زوجین و نابودی زندگی آنها را دارد. حضور در فضای مجازی فرصت‌ها را از افراد می‌گیرد و از لذت‌ها و برنامه‌های دیگر بی‌بهره می‌شوند. اگر فرهنگ‌سازی نباشد کاربر اول به خود، بعد به خانواده و جامعه آسیب می‌زند. تبادل سریع اطلاعات، بروز شدن، خبررسانی سریع، ارتباطات جدید، درس و تجربه‌های مثبت در مورد کارهای روزمره و کمک به علم و تکنولوژی از اثرات مثبت حضور در فضای مجازی است. از دیگر پیامدهای مثبت، اطلاع از آداب‌ورسوم و فرهنگ‌های گوناگون است. آموزش‌های گوناگون و متنوع در مورد خانه‌داری، فرزند پروری. از دیگر مواردی است که می‌توان از آثار مثبت شبکه‌های مجازی نام برد.

با ذهنیت مثبت می‌توان تجارب خوب و ارزشمندی کسب کرد و از کانال‌های مفید اطلاعات زیادی به دست آورد. با مدیریت صحیح، فرهنگ‌سازی، هماهنگی و کنترل می‌توان استفاده مناسبی از فضای مجازی برد.

مرحله هفتم: اعتبارسنجی یافته‌ها: در مرحله پایانی نتایج و مفاهیم استخراج‌شده از مصاحبه‌ها با شرکت‌کنندگان مطرح و در مورد یافته‌ها از آنان سوال شد تا علاوه بر تأیید، در صورت نیاز اصلاحات لازم انجام گیرد. این ترتیب از صحت و اعتبار یافته‌ها اطمینان حاصل شد.

بحث و نتیجه‌گیری

شبکه‌های مجازی، فرصت‌ها و تهدیدها

زمان و انگیزه استفاده: زوجین شرکت‌کننده در این پژوهش به استفاده زیاد، شبانه‌روزی، وقت و بی‌وقت و حتی اعتیاد به شبکه‌های مجازی اذعان داشتند که با نظرات صیامی (۱۳۹۲) در این رابطه همخوانی دارد. در نظرات وی آمده است «ایرانیان در میان کاربران اینترنتی همیشه در بالاترین رده‌ها قرار دارند» وی همچنین می‌گوید «ایرانی‌ها یکی از فعال‌ترین گروه‌های کاربران در شبکه‌های مجازی به شمار می‌روند». نکته قابل توجه در نتایج پژوهش طاهری، نظری، بختیار و حسین‌آبادی (۱۳۹۴) که فضای مجازی رامکانی برای جبران خلأهای عاطفی و روانی اکثر استفاده‌کنندگان دانسته است با یافته‌های پژوهش حاضر همسویی دارد همچون: ایجاد تنوع، رفع خستگی، برای آرامش، فرار از بگومگوها و جروب‌ها و همسر، تخلیه روانی، پر کردن حداقل خلأ توجه، کمبود دوست، نداشتن هم‌صحبت و تفریح، فرار از تنهایی.

ویژگی‌ها و جنبه‌های گوناگون: با نگاهی به نتایج منفی و مثبت این پژوهش که حضور زیاد در شبکه‌های مجازی عاید کاربران کرده است در می‌یابیم که با مزایا و پیامدهایی که سلیمانی پور (۱۳۸۹) عنوان کرده است همسویی دارد؛ مانند شکل‌گیری و ترویج شایعات و اخبار کذب، تبلیغات ضد دینی و القای شبهات، نقص حریم خصوصی افراد، انزوا و تأثیرات رفتاری، انتشار سریع و آزادانه اخبار و اطلاعات، ایده‌ها، افکار و سلیقه‌های دیگران، ارتباط مجازی مستمر با دوستان و آشنایان، افزایش سرعت در فرآیند آموزش و ... از نتایج مثبتی که در پژوهش حسین پور و عرب مؤمنی (۱۳۹۶) با عنوان «تأثیر شبکه‌های اجتماعی بر نهاد خانواده مجازی» به‌دست آمده است برخی ویژگی‌های شبکه‌های اجتماعی از جمله محیط تعاملی، فضای صمیمی و احساس رضایت، گروه‌ها و اجتماعات مجازی و محتوا تأثیرات قابل توجهی بر نهاد خانواده می‌گذارد که با یافته‌های پژوهش حاضر همسویی دارد. ویژگی‌هایی که در یافته‌های ما در مورد شبکه‌های اجتماعی به‌دست آمده است در موازات مواردی است که ضیایی پور (۱۳۸۸) در مورد شبکه‌های

اجتماعی تعریف کرده است: به اشتراک‌گذاری و سازمان‌دهی، دوستی، اعتماد، حلقه‌های مخاطبان، استناد و تعمیم، چندرسانه‌ای بودن و ابتکار و خلاقیت. به نظر شپارد (۲۰۰۷) شبکه‌های مجازی یک حس تعلق خاطر در فرد به وجود می‌آورد و فرد را در معرض پشتیبانی‌هایی قرار می‌دهد که به صورت انجام کمک‌های گوناگون از قبیل کمک فکری، ارائه توصیه و راه‌حل انجام می‌شود. او می‌گوید شبکه‌های اجتماعی تسهیل‌کننده مناسب برای افرادی است که وارد حرفه‌ای تازه می‌شوند و نیازمند آشنایی با افراد مورد نیاز برای موفقیت در آن حرفه می‌باشند که با یافته‌های این مطالعه همخوانی دارد. بر اساس نظر دنسبک (۲۰۰۸) شبکه‌های اجتماعی در کنار ماهیت بالقوه خود، ماهیتی بالفعل دارد. ماهیت بالفعل آن‌ها، می‌تواند شامل تقسیم اطلاعات، تبادل اخبار، انجام گفت‌وگو در مورد دیگران و از این قبیل باشد. کنشی که به صورت تماس‌های مستقیم یا از طریق واسطه‌های ارتباطی انجام می‌شود که با یافته‌های این تحقیق همخوانی دارد. جنبه‌های مثبت و منفی که زندوونیان و زین العابدینی (۱۳۹۵) از جمله دسترسی آسان به منابع اطلاعاتی، احساس صمیمیت میان افراد، یافتن دوستان جدید، افزایش آسیب‌های اجتماعی، تغییر فرهنگ‌های محلی و ... عنوان کرده‌اند به موازات نتایج این تحقیق است. مولایی (۱۳۸۹) آسیب‌های شبکه‌های مجازی را در ۴ دسته کاهش احساسات، متن‌گرایی، انعطاف‌پذیری و دریافت‌های جایگزین تقسیم کرده است که مفاهیم فوق در نتایج پژوهش حاضر نیز یافت می‌شود.

پیام‌رسانی، قضاوت و اندیشه‌ها: در پیام‌رسانی‌ها آن‌طور که باید و شایسته است نمی‌توان احساس و عواطف را بیان کرد و بالطبع برداشت‌ها و قضاوت منفی در نوع پیام‌ها بعضاً موجب تخریب ارتباطات و سوءظن‌ها می‌شود. بهر حال ارتباط چهره به چهره و نوع بیان و رفتارهای غیرکلامی خیلی از سوءتفاهمات را برطرف می‌کند. داده‌های جمع‌آوری شده آنیسته و لافرئیر (۲۰۱۷) در مورد تأثیرات شبکه‌های مجازی حاکی از این است که تعاملات رسانه‌ای با تأثیرات منفی در اندیشه‌ها و قضاوت‌های اخلاقی همراه است و در آینده می‌تواند مشکلاتی برای روابط ایجاد کند. این داده‌ها با یافته‌های پژوهش حاضر همخوانی دارد.

روابط زناشویی

کم شدن و ضعف در کیفیت روابط زناشویی از نتایجی است که در این تحقیق به دست آمد. در پژوهشی که در آمریکا توسط کلایتون، ناگارونی و اسمیت (۲۰۱۳) با هدف بررسی اثرات استفاده از شبکه‌های مجازی بر روابط عاطفی انجام شد این مورد به چشم می‌خورد که استفاده زیاد با روابط منفی بین زوجین ارتباط مستقیم دارد. بنابراین با یافته‌های ما همخوانی دارد. یافته‌های ما در مورد تعارضات زناشویی و نارضایتی زوجین که استفاده زیاد از شبکه‌های مجازی در آن بسیار دخیل بوده با نتایج مطالعه دیو تولان (۲۰۱۵) که روی ۱۳۶۸ زوج آمریکایی انجام دادند همسویی دارد. آنها دریافتند استفاده زیاد از شبکه‌های اجتماعی افزایش تعارضات و عدم رضایت همسرانشان را به دنبال داشته است.

از مواردی که در داده‌های پژوهش حاضر مورد توجه قرار گرفته کاهش روابط صمیمی زوجین، تمایل به روابط فرا زناشویی و پیام‌های نامناسب است که در چندین مطالعه نیز این موارد قابل مشاهده است از جمله در مطالعه پاپ، دانلوپ و سایمبرگ (۲۰۱۲) و مطالعه یوتز و بئوکوم (۲۰۱۱) پیام‌های وسوسه‌انگیز و جذاب بخصوص برای کسانی که با همسر خود مشکل دارند می‌تواند باعث تشویق و تحریک به افزایش تشنج شده، به روابط زناشویی اختلال وارد کرده و حتی در بعضی مواقع می‌تواند به روابط فرا زناشویی منجر شود. آشنایی با جنس مخالف، امیدوار کردن آنها با وعده و حرف‌های قشنگ، تحریک و تشویق به طلاق و در مواردی سوءاستفاده‌ها،

اخاذی و تهدیدها می‌تواند زندگی زوجین را به نابودی بکشاند. بعضی ارتباطات در شبکه‌های مجازی که شامل توهین، تهمت، دروغ، مقایسه زندگی‌ها، مقایسه همسر خود با دیگران، تشویق و تحریک به موارد غیراخلاقی است، باعث می‌شود که در روابط بین فردی و زناشویی اثرات منفی گذاشته و موجبات تخریب روح و روان آنان را فراهم کند.

نتایج پژوهش والنزوللا، هالپرن و کتز (۲۰۱۴) در رابطه با شبکه‌های اجتماعی و کیفیت ازدواج و طلاق نشان می‌دهد که کاربرد شبکه‌های اجتماعی با کیفیت ازدواج و خوشبختی، ارتباط منفی دارد که با یافته‌های پژوهش ما همخوانی دارد اما این نتیجه که گفته‌اند با فکر درباره طلاق رابطه مثبت دارد (علیرغم اینکه با مشاهدات و شنیده‌های قبلی نگراننده همخوانی دارد) با یافته‌های پژوهش مغایر است چون زوجین شرکت‌کننده در این تحقیق نکته‌ای درباره اینکه به طلاق هم فکر می‌کنند ابراز نکردند. در یافته‌های پژوهش کمال‌جو، نریمانی، عطادوخت و ابوالقاسمی (۱۳۹۵) که به پیش بینی روابط فرا زناشویی پرداخته بودند تأثیر چگونگی و مدت‌زمان استفاده از شبکه‌های مجازی توسط زوجین در اقدام آنان به روابط فرا زناشویی تأکید شده بود که با نتایج پژوهش حاضر همخوانی دارد. از مواردی که در پژوهش اسکندری و درودی (۱۳۹۵) به آن پرداخته شده بود ارتباط بین میزان استفاده از شبکه‌های مجازی و تعارضات زناشویی بود. نتیجه کلی پژوهش حاکی از این بود که هرچه استفاده از فضای مجازی بیشتر باشد کیفیت روابط و زناشویی آنها ضعیف‌تر است و رابطه جنسی نیز کاهش می‌یابد از نتایج به دست آمده درمی‌یابیم که در پژوهش حاضر نیز این یافته مشهود است. زوجین شرکت‌کننده در این پژوهش میانگین زمان مناسب برای حضور در فضای مجازی را از نیم تا یک ساعت عنوان کردند و در پایان مصاحبه، نقطه نظرات و توصیه‌هایی در مورد موضوع بیان کردند که اهم آن در ادامه می‌آید.

- استفاده کمتر از فضای مجازی = زندگی بهتر و شادتر - حضور زیاد در شبکه‌های مجازی = کاهش امید به زندگی - مدیریت و کنترل در استفاده بهینه از فضای مجازی - محدود کردن استفاده در مهمانی‌ها و احترام به بقیه - نگاه مثبت به فضای مجازی = کسب اطلاعات و تجربه - نگاه منفی = ایجاد شک در خانواده و عواقب آن - اعتماد کردن به حرف‌های قشنگ و بی‌اساس = نابودی زندگی.

سپاسگزاری

از کلیه اساتید، دانشجویان و دیگر افرادی که در این پژوهش یاری رساندند صمیمانه سپاسگزاری می‌شود.

منابع

- احمدی، مجید (۱۳۹۱). اثربخشی درمان هیجان‌مدار بر تعهد زناشویی و تنظیم هیجان زوجین جوان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد مشاوره خانواده، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه خوارزمی.
- اسکندری، حسین و درودی، حمید (۱۳۹۵). بررسی ارتباط میزان استفاده و اعتیاد به شبکه‌های اجتماعی بر گرایش طلاق و تعارضات زناشویی. نشریه مطالعات راهبردی ورزش و جوانان، ۱۵(۳۳)، ۱-۲۳.
- امینی، ابراهیم (۱۳۵۴). آیین همسراری. چاپ یازدهم، تهران: انتشارات اسلامی
- اولیا، نرگس؛ فاتحی زاده، مریم و بهرامی، فاطمه (۱۳۸۵). تأثیر آموزش غنی‌سازی زندگی زناشویی بر افزایش صمیمیت زوجین، فصلنامه خانواده‌پژوهی، ۲(۶)، ۲۸-۱۵.

- ثنایی، باقر؛ علاقه بند، ستیلا؛ فلاحتی، شهره و هومن، عباس (۱۳۷۹). مقیاس‌های سنجش خانواده و ازدواج. تهران: انتشارات بعثت
- حسین پور، جعفر و عرب مؤمنی، علی (۱۳۹۶). تأثیر شبکه‌های مجازی بر هویت نهاد خانواده. فصلنامه برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، ۸(۳۲)، ۳۲-۶۰.
- حسینی، حسن (۱۳۸۶). جامعه‌شناسی نظام‌گسیختگی خانواده و طلاق، تهران، نشر سلمان.
- خانیکی، هادی و بابایی، محمود (۱۳۹۰). تأثیر سازوکارهای ارتباطی اینترنت بر الگوهای تعامل کنشگران فضای سایبر ایران، فصلنامه علوم اجتماعی، ۵۶، ۱۱۵ - ۷۳.
- دلاور، علی (۱۳۸۷). روش تحقیق در روان‌شناسی و علوم تربیتی. چاپ ۲۵، تهران، نشر ویرایش
- ذکائی، محمد سعید و حسینی، محمدحسین (۱۳۹۴). گونه‌شناسی کاربران رسانه‌های اجتماعی، فصلنامه راهبرد اجتماعی فرهنگی، ۵(۱۷)، ۳۷-۹۸.
- رفاهی، ژاله و مقتدری، نازفر (۱۳۹۲). اثر بخشی آموزش مهارت همدلی به شیوه گروهی بر افزایش صمیمیت زوجین. فصلنامه مشاوره و روان درمانی خانواده، ۳(۱)، ۱۳-۲۸.
- رحیمی، محمد؛ ساروخانی، باقر؛ شکر بیگی، عالییه و حضرتی صومعه، زهرا (۱۳۹۵). بررسی جامعه شناختی رابطه شبکه‌های اجتماعی و تغییرات جاری در خانواده‌ها، پژوهشنامه اسلامی زنان و خانواده ۸، ۱۶۹ - ۱۴۵
- رضائی، حسن؛ صالحی، مهدی و عرب انصاری، مهدی (۱۳۹۲). بررسی نقش شبکه‌های اجتماعی و ماهواره ای در فروپاشی نیان خانواده. نشریه مطالعات حفاظت و امنیت انتظامی، ۳۱ (۹)، ۱۵۹ - ۱۳۶
- زرنودی، مرجان؛ هاشمیان فر، سیدعلی و کیانپور، مسعود (۱۳۹۶). زنان و برساخت اجتماعی تعهد زناشویی، مورد مطالعه شهر اصفهان، راهبرد فرهنگ، ۳۸، ۱۶۳-۱۲۸.
- زندوئانیان، احمد و زین العابدینی، زهره (۱۳۹۵). رابطه سواد رایانه ای و تجربه شبکه‌های اجتماعی مجازی در دانشجویان دختر دانشگاه یزد. نامه آموزش عالی، ۹(۳۳)، ۸۱ - ۶۳.
- ژبان، فرهاد؛ نوابی نژاد، شکوه و عظیمی گروسی، صمد (۱۳۹۵). بررسی رضایت جنسی و سازگاری زناشویی در دبیران متأهل، فصلنامه خانواده پژوهش، ۲۷، ۱-۲۸.
- سلیمانی پور، روح الله (۱۳۸۹). شبکه‌های اجتماعی، فرصت‌ها و تهدیدها. فصلنامه ره آورد نور، ۳۱، ۱۴.
- شاهدی، سمیه؛ محسن زاده، فرشاد و زهراکار، کیانوش (۱۳۹۴). اثربخشی برنامه غنی سازی مبتنی بر امیدواری در سازش
- یافتگی و تعهد زناشویی زنان، فصلنامه مشاوره و روان درمانی خانواده، سال پنجم، ۴، ۷۶ - ۶۱
- شریفی، مهدی و شهرستانی، عقیده (۱۳۹۶). بررسی رابطه بین میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی موبایلی (تلگرام) با رفتار و اخلاق کاربران با رویکرد دینی. فرهنگ در دانشگاه اسلامی، ۲۴، ۳-۱۵.
- صفرپور، محبوبه (۱۳۹۴) پیش بینی رضایت زناشویی براساس باورهای ارتباطی ناکارآمد و سبک دلبستگی زنان متأهل. پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی واحد ارسنجان.
- ضیایی پرور، حمید و عقیلی، وحید (۱۳۸۹) بررسی نفوذ شبکه‌های اجتماعی مجازی در میان کاربران ایرانی. رسانه، ۲۰ (۴)، ۱۸-۲۵.

- ضیایی پرور، حمید (۱۳۸۸). ویژگی های شبکه‌های اجتماعی مجازی، مرکز تحقیقات استراتژیک.
- طاهری، زهرا؛ نظری، هدایت؛ بختیار، کتایون و حسین آبادی، رضا (۱۳۹۴). بررسی شیوه زندگی متأثر از فضای مجازی و تأثیر آن بر سلامت روان (مطالعه موردی دانشجویان دانشگاه علوم پزشکی لرستان) فصلنامه علمی پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی لرستان، ۱۹ (۴)، ۷۶ - ۸۷
- علیمردی، مصطفی (۱۳۹۱). سیر تطور شبکه‌های اجتماعی، اطلاع رسانی آموزشی و مطالعات رایانه ای علوم اسلامی، ۶ (۳۱)، ۱۰-۱۵.
- فتح‌اللهی، فیروزه؛ درتاج، فریبا؛ درتاج، فتنه و رجبیان ده ریزه، مریم (۱۳۹۷). بررسی رابطه میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی با احساس تنهایی و خیانت زناشویی در دانشجویان. فصلنامه روان‌شناسی تربیتی، ۱۳ (۴۷)، ۶۵-۷۲.
- کرمانی، حسین (۱۳۹۵). مشاهده مشارکتی در گروه‌های تلگرامی، راهنمای عمل و نمونه موردی. مطالعات فرهنگ ارتباطات، ۱۷ (۶۷)، ۵۳ - ۷۹
- کلانتری، عبدالحسین و حسینی، حسین (۱۳۹۶). تحلیل پدیدارشناختی تجربه زیسته کاربران شبکه اجتماعی تصویری اینستاگرام در ایران، مطالعات فرهنگ - ارتباطات، ۱۸ (۴۰)، ۳۵-۳۶.
- کمال‌جو، علی؛ نریمانی، محمد؛ عطادوخت، اکبر و ابوالقاسمی، عباس (۱۳۹۵) پیش بینی روابط فرا زناشویی بر اساس هوش معنوی، هوش اخلاقی، رضایت زناشویی و استفاده از شبکه‌های مجازی اجتماعی با نقش تعدیل کنندگی جنسیت. مجله مشاوره و روان درمانی خانواده، ۶ (۲) (پیاپی ۲۲)، ۶۷ - ۳۹.
- کمایی، فرشته و صدقاتی فرد، مجتبی (۱۳۹۴) بررسی رابطه کژکاری جنسی در زنان متأهل با دلزدگی زناشویی آنها، مجله نور، ۴ (۲۳)، ۵۶ - ۴۹.
- محسنیان راد، مهدی (۱۳۹۰). سه نسل شبکه اجتماعی، همزمان در کشورهای غیر پیشرفته: مورد ایران، فصلنامه علوم اجتماعی، ۵۷ محمدی، ابراهیم (۱۳۹۸). مطالعه کیفی وضعیت روانی و روابط بین فردی و چگونگی رابطه زناشویی زوجین استفاده‌کننده زیاد از شبکه‌های مجازی، پایان نامه کارشناسی ارشد مشاوره خانواده، دانشگاه آزاد خمینی شهر.
- مولایی، محمدمهدی (۱۳۸۹). شبکه‌های اجتماعی فراتر از ابزارهای تکنولوژی. تازه های علم، ۵، ۱۰-۱۸.
- میرمحمدصادقی، مهدی (۱۳۹۶). ازدواج (آموزش پیش از ازدواج). اصفهان، پیغام دانش، ۶۶.
- نورمحمدی، مرتضی (۱۳۸۸). چالش‌های فرهنگ و هویت در فضای مجازی، مطالعات فرهنگ - ارتباطات، ۱۴ (۲۱)، ۳۲-۳۹.
- نیکرو، معصومه (۱۳۹۱). تأثیر مشاوره گروهی مبتنی بر بخشش بر کاهش فرسودگی زناشویی زنان مواجه با پیمان شکنی همسر. پایان نامه کارشناسی ارشد مشاوره خانواده، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی دانشگاه خوارزمی.
- Adams, J. M., Jones, T. (1997). to the conceptualization of marital commitment an integrative analysis. journal of personality and social psychology, 72, 1177-1196
- Annisette, L. E., Lafreniere K. D. (2017). social media, texting, and personality: a test of the shallowing hypothesis. personality and individual differences, 115, 154-158.
- Arriaga, X. & Agnew, C. B. (2001). Committed: Affective, cognitive, and conative components of relationship commitment. Pers Soc Psychol Bull, 27(9), 1190

- Ashmore, J, A., Emery, C. H, F., Hauck, E, R., MacIntyre, N, R., (2005). Marital adjustment among Patients with Chroni Obstructive Pulmonary Disease Who are Participating in Pulmonary Rehabilitation. *Heart & Lung*, N 12, 270 – 278
- Bagarozzi, D.A. (2001). *Enhancing intimacy in marriage*. Branner-Rouledye. U.S.A: Taylor & Francis group.
- Bali, A., Dhingra, R., & Baru, A. (2010). Marital adjustment of childless Couples. *Journal of Social Science*, 24 (1), 73 – 76
- Berek, J.S. (Ed.) (2007). *Berek & Novak's Gynecology*. Philadelphia: Lippincott Williams & ilkins.
- Burns, N. & Grove, K. C., (2007), *Understanding Nursing Research*, 4th dition, Philadelphia, W.B. Saunders. 2
- Byers, E.S. (2005). Relationship satisfaction and sexual satisfaction: A longitudinal study of individuals in long-term relationships. *Journal of Sex Research*, 42(2), 113- 118
- Cheung, C. (2000). A home on the web presentations of self onpersonal homepages in D. Gauntlett (ed) *web. studies: rewring media studies for the digital age*. London amolda
- Clayton, R.B. (2014). The Third Wheel: The Impact of Twitter Use on Relationship Infidelity and Divorce". *Cyber psychology, Behavior, And Social Networking*, 17(7), 66-92.
- Clayton, R. B., Nagurney, A, & Smith, J. (2013). "Cheating, breakup, and divorce: is Facebook use to blame?". *pyberpsychology, Behavior, & Social Networking*, 16, 717
- Dew, J., & Tulane, S. (2015). The Association Between Time Spent Using Entertainment Media and Marital Quality in a Contemporary Dyadic National Sample. *J FamEconIss*, 6, 621–632
- Eidelson, R. J. & Epstien, N. (1982).cognitive and relationship of adjustment. Development of a measure of dysfunctional relationship beliefs. *Journal of con suing and clinical psychology*, 50, 715- 720.
- Fisher, T.D., Mcnulty, J. (2008). Neuroticism and marital satisfaction: the mediating role played by the sexual relationship. *Journal of Family Psychology*, 22 (1), 112-22.
- Greef, A.P. (2000). Charactersiecs of families that function well. *J Fam Issu*, 21(8), 948 – 963
- Hall, S.S. (2006). Marital meaning: Exploring young adults' belief systems about marriage. *Journal of Family Issues*, 27 (10), 1437-1458.
- Hartshorn, S. (2010). Differences Between Social Media and Social Networking.visited 2011 available at: <http://www.socialmediatoday.com/SMC/194754> S
- Hirschberger, G., Srivastava, S., Marsh, P., Pape Cowan, C., & Philip, A. (2009). Cowan/ Attachment, Marital Satisfaction, and Divorce during the First Fifteen Years of Parenthood. *Pers Relatsh*, 16(3), 401–420.
- Holl, R., Justin daigle, J., & Smith, C. (2010). monotony in monogamy: A study of married individuals seeking to have an extramarital. *extramarital affairs*, 6, 1-10.
- Leininger, M., McFarland, M. R. (2002), *Trancultural Nursing*, 3 rd ed., NewYork, MC Graw-Hill, Medical Pub. 2.
- Litzinger, S., & Gordon, K.C. (2005). Exploring relationships among communication, sexual satisfaction, and marital satisfaction. *Journals of Sex and Marital Therapy*, 31(5), 409- 424
- Mirgain, S A., Cordova, J V. (2007). Emotion skills and marital health: The association between observed and self-reported emotion skills, Intimacy, and marital satisfaction. *Journal of Social and Clinical Psychology*, s26 (9), 983- 009.

- Mosko, J. (2009). Commitment and attachment dimensions. In partial fulfillment of the requirements for the degree of Doctor of Philosophy: Purdue University
- Muraru, A, A., Turliuc, M, M., (2012). Family-of-origin, romantic attachment, and marital adjustment: a path analysis model. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*, 33, 90 – 94
- Natasha zeitel – bank, management center innsbruck (2014) social media and its effects on individuals and social system. management, knowledge and learning International conference, Austria.
- Nazare, B., Fonseca, A., Gameiro, S., & Canavarro, M. C. (2011). Amniocentesis due to advanced maternal age: The role of marital intimacy in couples' decision-making process. *Contemporary Family Therapy*, 33, 128 – 142.
- Nock, S. L. (1995). A Comparison of Marriage and Capability Relationship. *Journal of Family Issues*, 16, 53 – 77.
- Papp, L.M., Danielewicz, J., Cayemberg, C. (2012). Are we Facebook official? Implications of dating partners' Facebook use and profiles for intimate relationship satisfaction". *Cyberpsychology, Behavior, & Social Networking*, 15, 85-90.
- Pelage, O. (2008) The relation between differentiation of self and marital satisfaction: What can be learned from married people over the course of life? *The American Journal of Family Therapy*. 36 (5), 388-401.
- Tiffany, A., Yermolayeva, A., Calvert, L. (2009). College Students' Social Networking Experiences on Facebook". *Journal of Applied Developmental Psychology* 30, 800-809.
- Pines, A.M. (2007). The female entrepreneur: Buurnout treated using a psychodynamic existential approach. *Clinical Case Studies*, 1(2), 1.
- Pines, A.M., Neal, M.B., Hammer, L.B. (2011). Job burnout and couple burnout in dualearner couples in the sandwiched generation. *social psychology quarterly*, 74, 361-368.
- Rusbult, C. E. & B. P. Buunk. (1993). Commitment Processes in Close Relationships: An Interdependence Analysis. *Journal of Social and Personal Relationships*, 10, 175-204.
- Schumacher, J.A., Leonard, K.E. (2005). Husbands and wives marital adjustment verbal aggression and physical aggression as longitudinal predictor of physical aggression in early marriage. *Journal of counseling and clinical psychology*, 73(1), 28.
- Stephen, G. (2003). Transformations: A World of Home Hemodialysis. *Health Care*, 38(2), 29- 50.
- Utz, S., & Beukeboom, C. J. (2011). The role of social network sites in Romantic relationships: effects on jealousy and relationship happiness". *Journal of Computer-Mediated Communication*, 16, 511–527.
- Valenzuela, S., Halpern, D., & Katz, J. E. (2014). "Social network sites, Marriage well-being and divorce: Survey & state-level evidence from the United States". *Computers in Human Behavior*, 36, 94–101.
- Williams, K., Sassler, S., Nicholson, L. (2008). For better or for worse? The consequences of marriage and cohabitation for single mothers *SOS FORC*, 86, 1481 – 511.
- Wishman, M. (2001). Marital adjustment and outcome: following treatment for depression. *Journal of consulting and clinical psychology*, 69, 76-86.